

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 7 Sayı: 34 Volume: 7 Issue: 34
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

GÜLTEN DAYIOĞLU'NUN 'TUNA'DAN UÇAN KUŞ' VE ALİ ARSLAN'IN 'AMA SEVGİ KALMALI' YAPITLARINDA ÖZHENİN BİÇİMLENME PROBLEMATİĞİ VE DİLİN BELİRLEYİCİ ROLÜ

THE IDENTITY PROBLEMS OF THE SUBJECTS AND THE ROLE OF LANGUAGE IN 'THE BIRD FLYING FROM THE DONUBE' OF GÜLTEN DAYIOĞLU AND 'BUT LOVE IS FOREVER' OF ALİ ASAN

Birkan KARGI*

Öz

Çeşitli nedenlerle coğrafya değişikliği yaşamak zorunda kalan gençlerin kültürel ikilem içinde yaşamlarını biçimlendirme sorunlarına, Türkçe ve Almanca yazan Türk yazarları da uzak kalmadılar. Yapıtlarında genellikle 'öznenin değişim izleğini' çok kültürlülük bağlamında ele alıp konu olarak işlediler. Burada temel sorun, yapıtlarda nasıl bir insan tipolojisinin ortaya konulduğu ve bu bağlamda dilin rolünün betimlenmesiyle ilgilidir. Araştırmada yaşam-yazın bağlamında bildirişimsel etkinliklerinin yüksek olması nedeniyle gençlik yazını kapsamında değerlendirilen Gülten Dayioğlu'nun 'Tunadan Uçan Kuş' ve Ali Arslan'ın 'Ama Sevgi Kalmalı' romanlarında 'öznenin biçimlenme' problematiği ve bu süreçte dilin belirleyici rolü ele alınmış ve incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Öznenin Biçimlenmesi, Dilin Etkisi, Aidiyet, Kişilik.

Abstract

The Turkish writers who write Turkish and German books have not been indifferent to the problems of their outh living in a cultural dilemma due to their having to make their living in a different geographical area. In their literary works, they focused on multi-cultural topics. The essential point here is what kind of human characteristics have been focused on and in this respect the role of language has been described. In this study, because of their having great influence on the issue of life and literary work, those that have been evaluated as they outh literature 'The Bird Flying From the Danube' of Gülten Dayioğlu and 'But Love Is Forever' of Ali Arslan, the shaping problems of the subject and in this respect, the characteristic role of the language has been sucrutinizingly focused on.

Keywords: The identity of the Subject, Personality, Belonging to, Role of Language.

GİRİŞ

Yazınsal yapıtlarda, 'öznenin biçimlenmesi' belirli zaman süreçlerinde olay örgüsü içerisinde etik,sosyolojik, politik ve estetik açılardan kendilerine özgü parametrelerle sıkça dile getirilmiştir. Avrupa'daki dünya savaşlarından sonra oluşan sosyal, politik ve ekonomik kırılmaların yarattığı öznelerle ilgili çelişkiler yetişkin yazının yanı sıra çocuk ve gençlik yazınına da etkilemiştir. Aynı bağlamda 1960'lı yıllarda Türkiye'nin de aralarında bulunduğu farklı ülkelerden Almanya'ya uzanan büyük işçi göçünün yarattığı sosyal sorunlar kapsamı ve sınırları çok geniş olan çocuk ve gençlik yazınında 'öznenin biçimlenmesiyle' ilgili ciddi bir anlayış farklılaşmasına yol açmıştır.

Kurmaca dünyasını etkileyen yeni bakış açısıyla oluşan 'öznenin değişim' sorunu sosyal yaşamdaki bir çok yazar ve düşünür tarafından da dile getirilmiştir. Örneğin, İsveçli yazar MaxFrisch'in büyük göçün sonuçlarıyla ilgili olarak 'Biz işçiler bekliyorduk insanlar geldi'

*Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

cümlesinde özetlenen bireyin 'anonimleştirilmesin'den doğan sorunun çözümü, 35 yıl sonra Sauter yazısına yansıyan 'Biz Frankfurtlu Türkleriz' cümlesiyle daha karmaşık hale dönüşmüştür.(Sauter, 2000:20) Aynı doğrultuda Horst Hamm'ın çok kültürlü,çok dilli yetişen insanın her yere 'yabancı' kalacağı görüşü, (Hamm, 1988:91) arayışların çözümünün ne denli zor olduğunu ortaya koymuştur.

Çeşitli nedenlerle coğrafya değişikliği yaşamak zorunda kalan gençlerin kültürel ikilem içinde yaşamlarını biçimlendirme sorunlarına, Türkçe ve Almanca yazan Türk yazarları da uzak kalmazlar. Yapıtlarında uyum, kabullenme ve çok kültürlülük gibi 'öznenin değişim izleğini' bütün yönleriyle ele alıp konu olarak işlerler. Bu tür çoğu yapıtlarda kültür, dil, yazın çizgisinde 'öznenin değişim izleğinin' nasıl ele alındığı ve biçimlenme sürecinde hangi etmenlerin rol oynadığının aydınlatılması gereken sorulardır. Ayrıca yapıtlarda kahramanların kendilerini gerçekleştirme çabası, farklı dil ve kültür etkisiyle birey toplum çelişmesine dönüşüp dönüşmediğinin irdelenmesi de önemli bir yer tutar. Bir anlamda sorun, yapıtlarda nasıl bir insan tipolojisinin ortaya konulduğunun betimlenmesiyle ilgilidir.

Bu araştırmada, yaşam-yazın bağlamında bildirimsel etkinliklerinin yüksek olması nedeniyle gençlik yazını kapsamında değerlendirilen Gülten Dayıoğlu'nun 'Tuna'dan Uçan Kuş' ve Ali Arslan'ın 'Ama Sevgi Kalmalı' romanlarında 'öznenin biçimlenme' problematiği ve bu süreçte dilin belirleyici rolü yukarıdaki sorunsallar ışığında ele alınmış ve incelenmiştir.

Tuna'dan Uçan Kuş

Türk çocuk ve gençlik yazınında Gülten Dayıoğlu'nun 'Tuna'dan Uçan Kuş' Romanı (2000) tarihi roman, hatta gelişim (özyaşam) romanı olarak görülse de yapıttaki kahramanın ergenlik dönemiyle ilgili imgeler olay akışının temel ögesini oluşturmaktadır. 'Tuna'dan Uçan Kuş' romanının özeti şöyledir: Boris,Tuna kıyılarında yaşayan,zeki ve yetenekli bir çocuktur. Padişah fermanıyla, ailesinden ayrılarak devşirme sistemine dahil edilir. Zorla ailesinden koparılarak İstanbul'a götürülen Boris yolda kaçır, sonra kaçırılır ve köle pazarında satılır. Habeş sarayından Ferhat ağanın yardımıyla kurtulup İstanbul'a gelir. Boris İstanbul'da Behram olur. Enderunda eğitim görür ve yükselir. Savaşlara katılır,Tunus beyi olur. Daha sonra evlenir ve Osmanlı imparatorluğuna başvezir olur. Ayaklanma sonucunda Malta'ya sürülür. Yolda kaçarak Mora'ya yerleşir. Burada kimliğini gizleyerek yeni bir yaşam kurar.

Tuna'dan Uçan Kuş, arka dokusunu tarihin oluşturduğu, yaşanmış olanları anımsatan öğelerle örülmüş maceraların ard arda yerleştirildiği ve ekin bilgisini gerektiren çocuk ve gençlik romanıdır. Ailesinden ve çevresinden zorla alınan çocuğun (Boris) yaşadıkları evrenseldir.(Ateş,1998:226).Yazar tarihsel olayların arkasındaki insanın trajik durumlarını öne çıkararak geçmişten daha çok şimdinin algılanışını kolaylaştırmaya çalışmıştır. Romandaki başkişinin özyaşam öyküsünde ergenlik döneminin önemli bir yer tutması daha çok gençlerin ilgisini çekmiştir. Evden kopuş, başkaldırı, direniş, kimlik arayışı, sürekli yer değişimi ve iç-dış dünya çatışması gibi ergenlik (Adolesenz) dönemi romanı özelliklerini içermesi okur profilinin belirleyicisi olmuştur. Tuna kıyısındaki Boris,İstanbul'da Behram, romanın sonunda Mora'da kimliklerinden sıyrılarak sadece 'Bilge' olmayı tercih etmiştir. Roman başkişisinin dil ekseninde yaşadığı kültürel değişimler ve kendisinin son tercihi H.Hamm'ın yukarıdaki 'aidlik' düşüncesiyle örtüşme göstermektedir.

Tunadan Uçan Kuş romanını kahramanı Boris'in ve Ama Sevgi Kalmalı romanının kahramanı Hans'ın yaşadığı 'değişim serüveninin' benzerleri tarih içerisinde defalarca yaşanmıştır. (Örn. Bkz. Yıldırım, 2008: 490) Tarih olan anı yazar ise olabilir olanı anlatır. Bu bağlamda G. Dayıoğlu ve A. Arslan'ın birer yazar olarak esinlendikleri tarihi, kendi yaklaşımlarıyla şimdiye taşımış ve 'toplumsal gözlemciliklerini' (Gansel, 1992:48) yerine getirirken altını çizdikleri sorunun yordanmasına katkıda bulunmaya çalışmışlardır.

Ama Sevgi Kalmalı

Gençler için yazılan romanlar ile yetişkinler için yazılan romanların kapsamları giderek birbirlerine yaklaştığı görülmektedir. Bunun nedeni özyaşam romanları gibi birçok romanın, kahramanların yetişkinliğe geçiş dönemlerine uzun uzun yer vermesinde yatmaktadır. Roman kültürler arası karşılaştırma bağlamında okura öteki taraftan bakma fırsatı yaratır. Okur

zenginliği, bu tip romanların toplumsal bildirimsel işlevlerinin artarak çoğalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında ikinci olarak örneklenen Ali Arslan'ın 'Ama Sevgi Kalmalı' (2003) romanı da 'öznenin biçimlenme' sorunu ortaya koyan diğer bir yapıttır. Öykü ve söylem düzleminde alımlanması ve tarihsel toplumsal bağlamı içerisinde değerlendirilmesini gerekir.

Roman, sonradan adı Yaşar Bora olan Hans Dieter Biermann'ın ölümünden sonra sırlarının torunu Emil Bora tarafından öykülenmesinden oluşmaktadır. Birinci Dünya Savaşı öncesi Hans düşüncelerinden ötürü okuldan atılır. Sofiya ile birlikte yaşarlarken askere çağrılır. Savaş karşıtlığı nedeniyle kendi gibi olanlarla Filistin cephesine yollanır. Yolda tanışıp arkadaş olduğu Osmanlı askeri Hasan'la kaçıp onun memleketine giderler. Çetelerle mücadele ederler. Hans, Yaşar adını alır, Müslüman olur hatta evlenir. Ancak hayali bir gün hep Sofiya'ya kavuşmaktır. Anadolu'nun Yunan işgali sırasında direniş kuvvetlerine katılır ve idealleri uğruna savaşır. Savaşın bitiminde Almanya'ya dönmek ister ancak Alman Konsolosluğunda vatan hainliğiyle tutuklanmak üzereyken kaçır. Artık Almanya'ya dönüş ve Sofiya'ya kavuşma hayalini yitirmiştir. Köye döner, örnek bir çiftçi olarak yaşamını sürdürür.

Roman akışında Hannoverli Hans Dieter Biermann, Egeli Yaşar Bora olmuş daha sonra da bilge çiftçi veya Bozdağlı Alman olarak adlandırılmıştır.

Bu romanda da genç bir insanın kimlik arayışları, var olan toplumsal değerlere farklı yaklaşım sonucu oluşan, dünyaya, çevreye yabancılaşmanın yarattığı sorunlar ve farklı dil sınırsallarındaki değişimler, dayatmalardan uzak, basit ancak etkili bir dil kullanılarak yazıya dökülmüştür. Anlatımdaki çok katmanlılık hem gençlere hem de yetişkinlere seslenebilir bir düzey yaratmıştır. Anlatılanlar sorgulayıcı düşünceyi önceleyen, empati duygusunu ve düş gücünü geliştiren bir üslupla sunulmuştur.

Kişisel gelişim ve yazın ilişkisi

C. Kavcar öznenin biçimlenmesi ile yazın arasındaki ilişkiyi "Benlik algılaması, her insanın kendi eğilimlerine, yeteneklerine göre gelişmesi, hayatta karşılaştığı yeni şartlara göre izleyeceği yolu kendisinin seçmesi demektir. Böyle bir hayat ve eğitim anlayışı insanda çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme bilincinin bulunmasını gerektirir. İşte yazın, bu bilinci uyandırmaya yarayan araçların başında gelir. Eğitim bakımından yazının değeri, insana çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleri vermesidir." şeklinde vurgular. (Kavcar, 2002:4) Tanım kapsamında yazının görevi, farklı yaşam modellerini ve hayata dair problemleri okura hissettirmektir. Aynı bağlamda Malte Dahrendorf, çocuk ve gençlik yazını işlevini, okurlarının ilgilerini kapsar, okuma ilgisi oluşturur, çocukların ve gençlerin aydınlanmalarını, deneyimlerinin artmasını, ön yargılardan ve toplumsallaşmalarını koşutlayarak, onların kimliklerini kazanmalarına yardımcı olur, biçiminde açıklar. (Dahrendorf, 1992:55) Bu bakış açısıyla, 'ortak geçmişin' yazında hatırlanarak yeniden canlandırılması kişisel gelişim için önemli kaynak olarak görülür. Tuna'dan Uçan Kuş ve Ama Sevgi Kalmalı romanlarında macera sürecinde seçilen temalar ve bir tarihsel dönüşüme ait canlandırmalara dokusunda yer verir. Yazarlar tarihi yazın kapsamında ele alarak, maceralar aracılığıyla öznenin biçimlenmesini ve yeni insan tipolojisini vurgularken okurlarında bu konudaki farkındalığı da arttırmayı amaçlar.

Dil- kültür bağlamında kimlik

Kimlik sorunu kişinin algılama ve aidiyet sorunuyla ilgilidir. Bozkurt Güvenç de bunu şöyle tanımlar: "Kimlik, insanın kendisini nasıl algıladığı, kimle özdeşleştirdiğidir." (Güvenç, 2000: 8) Uzamsal bakışa göre ise içinde yaşanan ve üyesi olunan toplum-coğrafya-tarihsel süreç' kimliğin oluşumunda belirleyici rol oynar. (Turan, 1995:463) Aynı doğrultuda kültür-kimlik ilişkisinde dil taşıyıcı olarak (bkz. Güvenç, 2000:18) sadece işitsel iletişim aracı değil, aynı zamanda kullananın var olma ve kendini gerçekleştirme de belirleyicisidir. Ayrıca dil tarihsel, kültürel hatta dinsel boyutlara sahip bir bütünlüktür. Tanımlanan bu bütünlük kendini dil aracılığıyla dışa vurur. Humbolt'un 'insan hem kendini hem de dilini değiştirebilir, her dil bir dünya görüşüdür' (Humbolt, 1963:198) söyleminde vurguladığı gibi farklı iki dil edinimi farklı iki bütünlüğü de karşı karşıya getirdiğinden 'ben özdeşliğini' sorun haline getirmekte ve

'aitliği' zorlaştırarak öznenin toplum içinde ' biçimlenmesinde' çelişkiler doğmasına neden olmaktadır. Bu duruma özellikle uzam değişimlerini ele alan 'göç yazını' sıkça yer verir.

Yukarıda sözü geçen sorunun çözümüne önemli katkıda bulunabilecek etken, kültürel belleğin uyarılması, bir diğer söylemle ekin bilgisinin harekete geçirilmesi eksikse eksikliğin giderilmesi olabilir. Zira aidiyet duygusunun belirlediği ortak geçmişin yapılandırđı kültürel bellek için gerçek değil, hatırlanan tarih önemlidir. Görevi üstlenen yazın geçmişte olandan çok, olabilir olanı anlatır, okurlarına yansıtır. Toplumun kimliği, kültürel bellek aracılığıyla sürekli yaşatılır ve dil aracılığıyla sonraki kuşaklara aktarılır. Bu bağlamda yazın, toplumsal kimlik olarak adlandırılan sosyal aidiyet bilincini, ortak dil aracılığıyla ulaşılan ortak bilgi ve belleğe katılımını yeniler, sürekli etkinleştirir. (Arkonaç, 2004:86) Arka dokusunu tarihselliğin oluşturduğu ve çok dilliliğin etkisinde kalan kahramanların kimlik dönüşümleri, okurun, kendini anlamlandırması için, kökenlerini hissettiği geçmişini ve evrensel değerleri anlamlamasında uyarıcı rol oynar.

Her iki romanın yazarı, Tuna'dan Uçan Kuş ve Ama sevgi Kalmalı romanlarında tarihe bakarken insanı öne alan bir anlayışa vurgu yapmışlardır. Örneğin, Tuna'dan Uçan Kuş yapıtında ele alınan 'devşirme' ve Ama Sevgi Kalmalı yapıtında 'savaş karşıtlığı' eylemlerinde kaderi değil, toplumsal tarihin oluş süreci öne çıkar. Yazarlar okura yönelik olarak birlikte var olmayı ortak bir ruha dönüştürmüş ve tarihi duyarlılık şimdiye taşıyarak bireyin ' kendiliğini' arayışında tarihi kavrayışı belirginleştirmişlerdir.

Romanlardaki tarihsellik masalsı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Benzer şekilde kahramanlar bir sorunla karşılaşır, evden ayrılır, zorunlu yolculuğa çıkar, yolda sosyal ve fiziksel sınamalarla karşılaşır ve sonunda eve dönerler. "Hasret", „aidiyet", gibi sorunlar kahramanların ortak sorunlarıdır. Arka planını masalsı tarihselliğin oluşturduğu romanlarda masalarda pek rastlanmayan öznenin biçimlenmesi önemli yer tutar.Kahramanların bakış açılarını çeşitlendiren ve aynı zamanda postmodern anlayışın yansımalarından olan çok dilli yapı, figürlerin kimlik dönüşümlerinin dayanağı olmuştur. M. Oralış'ın de vurguladığı gibi "İnançların, yargıların, taleplerin, düşünce biçimlerinin temel kaynaklarını belirleyen dil, bireyin toplumsallaşma sürecinin olduğu kadar kimliğinin de belirlenmesinde önemli rol oynar" (Oralış 2001:81) Nitekim romanların çok dilli baş kişileri Boris ve Hans anayurtlarını yitirmiş, ama buna karşın başka yurtlarda bir' 'dünya insanı' olarak kimlik arayışları içerisinde olmuşlardır.Bu süreçte Boris ve Hans'ın "ben"i köklerinin bulunduğu anavatanlarıyla yeni yurtları arasında ruhsal gelgitler yaşar. Edindikleri sosyal deneyimleri ' bilgi' ya da 'bilgelik' çevresinde örerak kimlik sorununa çözüm bulmaya çalışırlar. Boris Silav ve Hıristiyan olarak çıktığı uzun yolda Müslüman ve Osmanlı Behram olarak devlete vezir olmuştur. Bu süreçte değişerek' üyesi olduğu toplumun 'değerlerini' benimsemiş (Toplumsal kimlik Kuramı) ırk, din ve dil farklılığının çok daha üstündeki Osmanlı kimliği içinde öteki olmaktan sıyrılmıştır.Kendi var oluşuna anlam katmak için yeni bir benlik inşa etmiştir. Diğer roman akışında Hannoverli Hans Dieter Biermann ülkesini, dinini, dilini değiştirerek Egeli Yaşar Bora olmuş daha sonra da bilgili çiftçi veya Bozdağlı Alman olarak ünlenmiştir. Yazarlar Behram'a ve Yaşar Boray'a 'bilgeliği' vererek kültüre medeniyet bağlamında baktıklarını ve ülkelere göre ayırt etmediklerini, insanlığın bir ortak kültürü olduğunu vurgularlar. Kahramanlar 'Adsız Bilge' ve 'bilgili örnek Çiftçi' kavramlarıyla evrensel bir hüviyet kazanırlar.

Tunadan Uçan Kuş romanında olay akışı içinde kahramanın değişimini içeren döngü şöyle dile getirilir. Başlangıçta Hıristiyan ve Slav iyi evlat Boris kimlik değişimiyle karşı karşıya kalır. (TUK.s.13) 'Ben annemden evimden yurdumdan ayrılmak istemiyorum. Dinimi, dilimi değiştirmek istemiyorum'(s.13) diyerek kimlik değişimine razı değildir. Devşirme olması nedeniyle 'Bütün köylü Boris ölmüş gibi yastadır'.(S.15) Bu var olan kimliğin yaşarken ölüme mahkum edilmesidir. Boris romandaki olay akışında örneğin: Devşirmeler (s.25), Kaçaklar(s.42), Köle Çocuklar (s.44), Suçlular,(s.47), şerbetçi Oğlan (s.25) gibi anonim kimlikler içinde yansır. Ferhat Ağanın karanlıkta kendine yaklaşan birisine 'sen kimsin' sorusunu sorduğunda Boris'in 'yarı Arapça,yarı Slavca, biraz da Habeşçe kendisini tanıttasında' (s.32) zorluk çekmesi kimliğinin dil ve coğrafya bulmaya ihtiyaç duyduğunun bir göstergesi

olmuştur. Nitekim Boris'in padişahın huzurunda ' Bendeniz Behram kulunuz'. (s.52) dediğinde yeni kimliği için yurt ve dil bulmuştur. Yeni kimliğiyle içine girdiği toplumun sosyal değerlerini benimseyerek zamanla en üst görevlere gelmiş yıllarca herkesin takdirini kazanmıştır. Ancak zaman içerisinde dış koşulların değişimi iç tepileri kimlik değişimi sürecinde öne çıkarmıştır. 'Ne yapsa ana babasını atamıyordu içinden, arada bir kardeşlerini de düşünmeden edemiyordu. Özellikle annesinin çiftlikten ayrılırken çığlık çığığa haykırıp ağlayışı hala düşlerine giriyordu.'(s.110) Geçmişe atfen 'yüreğine yıllarca batıp duran diken'(s.111) gibi Behram'ın eski kimliğine öykünmesini vurgulayan bu söylemler, içinde bulunduğu ruhsal çatışma sonucunda romanın başındaki 'kendi halkına hizmet'i içeren (s.13) anne dileğini, çok uzun yıllar sonra anne buyruğu ' olarak görmesinin ve bu buyruğu büyük bir mutlulukla yerine getirmesinin önünü açmıştır. Behram, doğduğu yere 'isimsiz bir bilge' olarak yerleşip, insanlara hizmet etmeye başlamış ve annesinin bu isteğini gerçekleştirmiştir. Sonuçta anlatıcının Behram'a atfen dile getirdiği'zira yaşamının hiçbir döneminde annesinin bu dileği belleğinden silinmemiştir' söylemi (s.174) Behram'ın kimlik sentezindeki son aşamasında sosyal zorlayıcı etmenlerin yanı sıra iç tepilerinin ve ana dilinin önemli bir etken olduğunu göstermiştir.

Ama Sevgi Kalmalı romanı kahramanı Hans'ta da Borisin durumuna benzer iç tepiler görülmektedir. Dinini, dilini ve ülkesini değiştirerek içine bulunduğu toplumun tüm kurallarına uygun örnek bir insan olmasına rağmen yine de Almanya'ya eski hasletlerine dönmek ister; ancak bu istenç mümkün olmaz.

Modernleşmeyle birlikte artış gösteren bireyin kimlik sorunsalı ve yaşamın anlamını geçmişte arama düşüncesi 'Ama Sevgi Kalmalı' romanın temel konusunu oluşturur. Romanda öznenin biçimlenme problemi yazar ve üçüncü kuşak torun Emil Bora'nın 'bize neden Almanlar dendiğini sordum dedeme' (ASK.s.9). cümlesiyle ortaya konur ve dedenin yaşamının son günlerine kadar gizlice Sofiya'ya atfen kullandığı anadili Almanca 'Liebling' sevgilim (s.11). sözcüğüyle kimlik değişim süreci aydınlanmaya başlar. 'Dedemin Türk olmadığı aklımın ucundan bile geçmiyordu' (s.14). söylemi, bulunan Almanca yazılmış mektuplar sayesinde 'dedem Türk değil, Alman'mış' (s.15). cümlesiyle gerçeğe dönüşür. Emil Bora dedesinin kimlik dönüşümünü onun güncesini okuyarak ortaya çıkarır. Buna göre asıl adı Hans Dieter Biermann'dır ve 1898 yılında Hannover' de doğmuştur (s.18). Savaş karşıtı olsa da askerdir. 'Sen Alman askerisin sakın unutma' (s.77).gibi savaş çıkırtkanlığı yapan militarist söylemlere fazla dayanamaz ve Filistin Cephesinden Türk asker arkadaşı Hasan'la birlikte kaçır ve Anadolu'ya gelir.Burada arkadaşı ona 'Hans' kimliğini unutmasını (s.128) ve bundan böyle 'Yaşar Boraoğlu' (s.129) kimliğini kullanmasını önerir. (s.129). Yaşamını kendi tanımlamasıyla 'Edelrauber' veya Anadolu'nun 'Robin Hoodlar'ı (s.212) efelere katılarak sürdürür. Çevresinde Alman Efe (s.234) olarak kabul görür, ün salar. Evlenir. Kurtuluş Savaşı sürecine katılarak bir yurt edinir. Gökçen Efe'nin 'İster Türk kökenli olalım, ister Çerkezister Alman kökenli olalım bu ülke hepimizin,'(s.266) gibi modernitenin felsefi anlamını yansıtan sözleriyle 'Alman kökenli Anadolu'lu'(s.267) olarak bu ülkenin insanı olur. (s.266). Yeni kurulan ülkenin eşit paydaşı olarak nüfus cüzdanı alır. (s.367). En itibarlı görevlere gelir, herkesten sevgi ve saygı görür. Ancak 'hayır burada sonuna kadar kalmayacağım' (s.359), öldükten sonra burada kalmak istemiyorum, Almanya'da senin yanında (Sofiya)gömülmek istiyorum, Güzel Almanya'mızın toprağında yan yana olmak üzere elveda' (s.379) söylemlerinde dile getirdiği gibi ölü veya diri hep Almanya'ya dönme hasleti içine olmuştur.

'Öznenin değişimi' bağlamında verilen alıntılardan da anlaşılacağı gibi yapıtlardaki kahramanların kimlik oluşum sürecinde E. Erikson'un Psikososyal yaklaşımında da belirtilen sosyolojik, psikolojik, kalıtımsal ve sonradan edinilen bütün duyguların şekillendirici etkileri gözlemlenmiştir.

Cervantes'in gerçeklerinin düşlerinde yer alması gibi roman kahramanı Hans'ın gerçeği hep sevdiği kadın Sofiya'ya kavuşabilme hayalinde yatar. Kahramanın kendi olmaktan vazgeçmesi ve yeni bir aidiyet aramasını nedeni hayaline ulaşabilme arzusudur. Burada Sofiya'ya duyulan sevgi aslında Almanya sözcüğünün metaforik kullanımınıdır. Goethe'nin Wertheri'nin Lotte'ye yazdığı (1774) mektupları anımsatan Hans'ın Sofiya'ya her koşulda

yazdığı mektuplar hayali ile gerçekleri arasında tek köprü olmuştur. Yaşamı mektuplardaki yazı dili, anadili Almancanın ve konuşma dili Türkçenin içinde kendini, iç benliğini var edebilme süreci içinde geçmiştir. Eski kuşak Hans'ın yüreği geçmiş, yabancılık, arada kalmışlık, hasret, sıla gibi kavramlarla yüküdür ve şimdiki bu kavramlar çelişkisinde yaşar. Aslında kendisinin nerede olduğunu, ne olduğunu bilir ve geri kalan her şeyi, buna göre konumlandır. İlkelerini önceleyen insan anlayışının örneği olan Hans, toplumsal yaşamın koşulladığı çoklu ve değişken bir kimlik anlayışını yansıtır. Toplum onu tanımlar; ama yaşamı kendindir. Sosyopsikologların ayırdığı bireysel ve kolektif kimlik onun yaşamının iki boyutunu oluşturur. Kolektif kimlik oluşumlarında iç benliğini yadsımaz. Bir taraftan savaş karşıtıdır, haksızlığa başkaldırır, isyankardır, vefalı ve sevgi doludur öte taraftan askerdir, vatan hainidir, efedir, yurtseverdir, yurttaştır, önderdir, bilge çiftçi ve Anadolu Alman'dır. Israrla yazışmayı sürdürdüğü ana dilinde kaleme alınmış mektuplar iç benliğini canlı tutmuş ve bireysel kimliğinin temel kimliği olmasını sağlamıştır.

Kahramanların yaşadıkları serüvenler nedeniyle karşılaştıkları kültürlerin, kolektif kimliklerin oluşumuna etkisi Edward Said'in farklı uzam ve zaman süremlerinde değer değişimlerini vurgulayan 'Gezicilik Kuramı' (Bkz. Aksoy, 2003:9) görüşüyle paralellik gösterir. Bu bağlamda Postmodernite'nin önelediği dil, modernite ve çok kültürlülük arasına sıkışan bireyin kimlik anlayışına, sınırları incelterek daha akışkan bir tutum oluşturmaya yardım eder. Dönemsel anlayışa uygun olarak incelemede ele alınan roman kahramanlarının yansımalarında izlendiği gibi, kimlikler, değişken hemen içselleştirilen ve kolayca terk edilebilen 'kültürel bir bireşim' anlayışına göre biçimlenmiştir. Ancak son aşamada her iki romanda da Freud'un vurguladığı bireyin davranışlarında bilinçaltının etken rolü dil aracılığıyla belirginleşir. Kahramanlar, kimliklerinin değişim sürecine, iç tepilerinin etkisiyle anadillerini öne çıkararak katkıda bulunurlar.

SONUÇ

Her iki romanda öznenin değişimi üzerindeki dilin rolü, Fransız varoluşçu yazar Albert Camus'un bireyin dilinin yurdunun da belirleyicisi olduğunu vurgulayan düşüncesiyle örtüşmektedir. 'Moralı bilge' ne kadar Slav ve Osmanlıysa, 'Bozdağlı Almanda' o kadar Türk ve Alman'dır, aynı Frankfurtlu Türkler gibi. Çok dilliliğin başat unsur olduğu yapıtlarda 'Ortam bir yandan kişinin nasıl bir kimlik benimseyeceğini ve kabul edeceğini belirlerken diğer taraftan belli kimliklerle farklı anlamlar yükleyerek içeriğini değiştirebileceği' anlaşılmaktadır. (Hortaçsu, 2007:63) Aynı bağlamda romanlarda kimlik- ortam arasındaki ilişkide, varlığın anlamlandırılmasında, ortak geçmişin (zaman) uzam'dan (coğrafya) ayrı düşünülmemeyeceği betimlenmiştir. (bkz. Harvey, 2003: 227) Kahramanlar Sosyo-psikologların ayırdığı bireysel ve toplumsal yaşamın koşulladığı kolektif kimlikleri arasında sürekli gel- gitler yaşarlar. Kolektif kimlik süreçlerinde her iki kahramanda iç benliklerini göz ardı etmezler. Hatta iç benlikler iki romanda da asıl kimliğin belirleyicisi olur. Bu kimliklerin göstergesi dildir. Boris ve Hans her türlü üne, şana, makama, mevkiye, yeni ailelere rağmen sonuçta temel eğitim dilleri olan anadillerini ve buna bağlı anayurtlarını tercih etmişlerdir.

Romanlarda öne çıkan, hedef dil öncülüğünde alt dilleri yadsımadan özellikle ergenlik dönemlerinde ortak kültür içerisinde biriklikli oluşturarak benlik sorunsalının aşılmasına yardımcı olmak ve yine öznenin biçimlenme sürecinde katılımcılığı artırarak 'yabancılığı' yenme ve ortak bir 'aitlik' bilinci yaratabilme arzusudur.

Okur açısından bakıldığında bu düşünce Malte Dahrendorf'un gençlik yazınına yüklediği 'yetişen kuşağı toplumsallaştırma' göreviyle de örtüşmektedir. (Dahrendorf, 1992:60) Bu süreçte yukarıdaki yapıtlarda hedeflendiği gibi, okur, yazın aracılığıyla özgür düşünebilme, sorgulama, sorunların özüne inebilme ve kendi seçimlerini yapabilme becerileri kazanır. Böylelikle kendine ve çevresine yabancı olmayan demokratik davranışlar edinen özerk okur, yazın sayesinde kendi kimliğini geliştirme olanağı kazanır.

KAYNAKÇA

ABRAHAM, U. (1988). 'Übergänge' Literatur, Sozialisation und literarisches Lernen. Der westdeutsche Verlag, Opladen, Wiesbaden.

- AKARSU,B.(1984).*Wilhelm vonHumboldt, Dil Kültür Bağlantısı*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- AKSOY,N.(2003). 'Postmodernizm ve çokkültürlülük', *Alman Dili Edebiyatı Dergisi*,İstanbul Üniversitesi Yayınları,sayı.13. İstanbul, (S.4-10)
- ALEMDAR.Y. Gıyasettin A.(2005).*Çocuk Edebiyatı*,3.Baskı.Ankara.
- ARKONAÇ.S.A.(2004).*Kartezyen Olmayan Özne,Öteki,Fail ve Yerel Gerçekliğin İnşası,Doğunun ve Batının Yerelliği*,Alfa,İstanbul.
- ARSLAN,A.(2003).*Ama Sevgi Kalmalı*, Berfin Yayınları, İstanbul.
- ASUTAY,H. (2000).*Türk ve Alman Yazınında Ergenlik Romanı*, Doktora tezi, İÜSBE, İstanbul.
- AYDIN, H. (2006). "Eleştirel Aklın Işığında Postmodernizm, Temel Dayanakları ve Eğitim Felsefesi", *Eğitimde Politika Analizleri ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 1(1) Online :<http://www.inased.org/epasad/c1s1/EPASADc1s1.pdf>
- ATEŞ,K.(1998).*Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanları*,KültürBakanlığı,Ankara.
- DAHRENDORF.M.(1992). 'Anmerkung zum Auslanderthema in der westdeutschen Kinderund Jugendliteratur',*Dialog*,Alman Kültür Merkezi, Ankara. (51-69)
- (1983).*AnpassungWiderstand,Verweigerung*, Jugend probleme und Jugendliteratur. Wangerin.
- DAYIOĞLU,G (2000).*Tuna'dan Uçan Kuş*,Altın Kitaplar Yayınevi, 4.Basım.İstanbul.
- (2000).*Çocuk Kitaplarında Eğitsellik*'1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, Ankara Ün. Yay., (522-535).
- GANSEL,C.(1992).*Der Autoralssozialer Beobachter Anmerkungenzuvorlaufigen Rahmenrichtlinienund problemorientierterjugendliteratur im Unterricht*, Deutschunterricht.
- GRENZ,D.(1992). 'Das Problem desAnderen':DieDarstellungtürkischerMadchenundjüger in der zeitgenössischen KinderundJugendliteratur.' *Dialog*,Alman kültür Merkezi, Ankara. (S.33-51).
- GÜVENÇ,B.(1999).*Tarihi Perspektifte Kimlik Sorunu Özdeşimlerini Belirleyen Etkenler*, 2.Uluslararası Tarih Kongresi,İstanbul.
- HARVEY,D.(2003).*PostmodernliğinDurumu*,Çev:SungurSavan,MetrisYay.İstanbul.
- HAMM,H.(1988).*Fremdgegangen, freigeschrieben*.Einfüheung in diedeutschsprachige Gastarbeiterliteratur.Würzburg.
- HORTAÇSU,N.(2007).*Ben biz siz,toplumsal kimlik ve gruplar arası ilişkiler*, İmge Yay. Ankara.
- HUMBOLT,W.(1963).*Werke in fünf Bänden* . Hg.von Andreas Flitner und Klaus Giel. Band 3, Darmstadt .
- KAVCAR,C.(1999).*Eğitim ve Edebiyat*, EnginYay.İstanbul.
- ORALIŞ.M.(2001). "Dil-Siz-Leş-Me", *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sayı: 13, İstanbul Üniversitesi Yay.,İstanb (S.73-84).
- TURAN, Ş. (1995). Türk Aydını ve Kültür. Yayına hazırlayan: Sabahattin Şen. *Türk Aydını ve Kimlik Sorunu*. Bağlam Yayınları/87. İstanbul.
- SAUTER,S.(2000).*Wir sind frankfurter Türken, Adoleszente Ablösungsprozesse in der dten Einwanderungsgesellschaft*. ApselVerlag, Frankfurt.
- YILDIRIM,M.(2008). 'Tarihten Günümüze Münih'teki Türkler ve Bazı Türk Eserleri'*Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, Konya.